

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра методів соціологічних досліджень

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи
професор Олександр ГОЛОВКО

“ ” _____ 2022 р

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Методи цифрової соціології

рівень вищої освіти — другий (магістерський)
галузь знань — 05 – «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальність — 054 – Соціологія
освітня програма — Цифровий соціум
вид дисципліни — обов'язкова
факультет — соціологічний

2022 / 2023 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою соціологічного факультету. Протокол № 9 від 29.08.2022 р.

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Даниленко Ігор Віталійович, старший викладач кафедри методів соціологічних досліджень

Програму схвалено на засіданні кафедри методів соціологічних досліджень
Протокол № 5 від 20. 06. 2022 р.

Завідувач кафедри методів
соціологічних досліджень

Олександр Кізілов

Програму погоджено з гарантом освітньої (професійної/наукової) програми
Цифровий соціум

Гарант освітньої програми
«Цифровий соціум»

Лариса Хижняк

Програму погоджено науково-методичною комісією соціологічного факультету. Протокол № 10 від 21.06.2022 р.

Голова методичної комісії

Юлія Сорока

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Методи цифрової соціології» складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки магістрів спеціальності 054 – Соціологія та враховує вимоги до змішаної форми навчання.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є концептуальні підходи до формування та реалізації нових принципів соціологічного дослідження в умовах великих даних та штучного інтелекту; основні напрямки автоматизації процедур збору та архівації даних, інформатизації методів аналізу та візуалізації результатів задля оперативного використання на практиці.

Програма навчальної дисципліни складається з таких тем:

1. Методологія цифрової соціології
2. Великі дані. Цифрові сліди
3. Етика досліджень в цифровій соціології
4. Машинне навчання. Штучний інтелект
5. Прогнозна аналітика. Парсинг
6. Моніторинг соціальних медіа
7. Цифрова антропологія. Цифрова етнографія

1. 1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Методи цифрової соціології» є формування системи знань щодо нового формату пізнання соціальної реальності, характеристика методології соціологічних досліджень, що пов'язані з можливостями інформаційних та комунікаційних технологій глобальної комп'ютерної мережі: методи, способи і стратегії дослідження.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Основними завданнями вивчення дисципліни є

- ознайомити з концептуальними підходами до вивчення нової методології з позиції цифрової соціології;
- отримати теоретичні знання щодо оцінки нових інструментів аналізу соціальних явищ;
- поглибити знання щодо основних напрямків інформатизації дослідницької діяльності;
- формувати раціональний підхід до зміни традиційних норм оперування інформацією та пристосування до етики даних при вивченні цифрового соціуму;
- оцінювати доцільність використання існуючих інтернет-технологій для вирішення актуальних дослідницьких питань соціології інтернету та відповідних професійних сфер діяльності;
- обґрунтувати необхідність застосування великих даних як джерело соціологічної інформації;

- проаналізувати емпіричні дослідження з використанням методології цифрової соціології;
- активізувати зусилля з просування цифрових методів соціологічних досліджень.

1.3. Кількість кредитів – 4

1.4. Загальна кількість годин:

денна форма – 120

заочна форма – 120

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й магістерський	1-й магістерський
Семестр	
2-й	2-й
Лекції	
16 год.	6 год.
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	6 год.
Лабораторні заняття	
немає	немає
Самостійна робота	
88 год.	108 год.
Індивідуальні завдання	
немає	немає
Вид контролю	
екзамен	екзамен

1.6. Згідно з вимогами освітньо-наукової програми магістри повинні набути компетентності та демонструвати такі результати навчання:

Перелік предметних компетентностей магістра

Загальні:

ЗК 1 – Здатність до абстрактного та конкретного мислення, аналізу та синтезу, здатність оперувати теоретичними положеннями, категоріями та поняттями.

ЗК 5 – Здатність до пошуку, обробки й аналізу інформації з різних цифрових джерел.

ЗК 6 – Здатність до конструктивної критики та самокритики.

ЗК 10 – Знання та дотримання етичних та правових норм, що регулюють діяльність у професійній сфері.

Фахові:

ФК 1 – Здатність застосовувати соціологічні поняття, концепції та теорії для розуміння та адекватної інтерпретації проблемних соціальних явищ і процесів.

ФК 2 – Розуміння особливостей соціальних процесів, трендів, можливостей в Україні та світі в цифрову епоху.

ФК 3 – Здатність розробити програму емпіричного соціологічного дослідження в онлайн-форматі.

ФК 4 – Здатність застосувати соціологічний дослідницький інструментарій для проведення онлайн-досліджень.

ФК 5 – Здатність знаходити соціальну інформацію у відкритому доступі, у базах даних, здійснювати її змістовне структурування й узагальнення.

Програмні результати навчання:

ПРН 1 – Вміння застосовувати соціологічні поняття, концепції та теорії для пояснення особливостей функціонування та розвитку цифрового суспільства.

ПРН 2 – Вміння розробляти дизайн та інструментарій соціологічних онлайн-досліджень та презентувати їх результати.

Заплановані результати навчання

У результаті вивчення курсу студенти повинні:

знати:

- обґрунтування методів цифрової соціології;
- технологічні досягнення для розширення арсеналу методів соціального пізнання;
- методологічні принципи та класифікацію методів цифрової соціології;
- основні напрямки досліджень, які базуються на використанні великих даних, машинного навчання та штучного інтелекту;
- особливості обробки текстів в моніторингу соціальних медіа;
- ключові принципи прогнозової аналітики та їх впровадження для характеристики цифрового соціуму;
- стратегію досліджень цифрової антропології, цифрового спостереження та мережевого аналізу;
- методичні проблеми щодо втілення цифрових методів до практики соціальної експертизи;

вміти:

- доводити доцільність використання інтернет-технологій в процесі соціологічного дослідження та вбачати загрози в їх нераціональному застосуванні;
- оцінювати поточну ситуацію щодо впровадження методів цифрової соціології;
- визначати ключові проблеми і труднощі, які виникають при використанні методів цифрової соціології;
- оптимально застосовувати етику даних в ході взаємодії з партнерами, бізнесом та органами влади;
- використовувати архітектуру інтернету задля збору, збереження та використання даних цифрового соціуму.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Методологія цифрової соціології

Інтелектуальні витoki «цифрової соціології». Теоретизування цифрового суспільства. Обґрунтування цифрової соціології та її міждисциплінарність. Цифрова соціологія як доповнення до арсеналу методів соціального пізнання. Методологічне злиття між цифровими медіа, соціальними дослідженнями науки і технологій (STS) і соціологією. Четверта парадигма. Значення цифрових технологій для соціальних досліджень. Концепція перерозподілу методів. Класифікація методів: великі методи, віртуальні методи та цифрові методи. Майбутнє соціологічного аналізу в епоху цифровізації.

Тема 2. Великі дані. Цифрові сліди

Великі дані: визначення понять та опис їх сутності. Особливість роботи з «великими даними». Особливості програмного забезпечення для збору, обробки та зберігання великих даних. Система показників великих даних, що використовуються для соціологічного аналізу. Методологія data-driven. Зворотна операціоналізація. Online Big Data (OBD) як інструмент для збору, узагальнення та аналізу кількісних даних про інтернет-поведінку і соціальні явища у віртуальному середовищі. Можливості аналітичних платформ для оптимізації використання OBD в соціологічних дослідженнях. Переваги і труднощі автоматизованих методів онлайн-досліджень.

Тема 3. Етика досліджень в цифровій соціології

Етика даних («групова конфіденційність»). Етика алгоритмів (ідентифікація, категоризація, типізація). Етика практики (згода, конфіденційність користувачів і вторинне використання). Співвідношення конфіденційності даних і особистої конфіденційності. Власники даних. Різниця між даними та інформацією. Тенденція «datavore». Неточність даних. Право на недоторканність приватного життя, право на науку.

Тема 4. Машинне навчання. Штучний інтелект

Машинне навчання як підрозділ штучного інтелекту. Типологія завдань навчання по прецедентах. Огляд методів вилучення інформації з веб-ресурсів. Процеси обробки великих даних. Техніки трансфертного навчання. Метод ансамблевого навчання. Моделі для класифікації зображень в реальному часі. Набори даних для виявлення типів явищ, класифікації інформативності та оцінки ступеня соціальних наслідків. Невизначеність результатів і точність прогнозів. Алгоритми машинного навчання.

Регулювання штучного інтелекту. Політика щодо штучного інтелекту. Етичні підстави штучного інтелекту. Застосування методів машинного навчання для дослідження соціальних і культурних явищ.

Тема 5. Прогнозна аналітика. Парсинг

Прогнозна аналітика і її наукове значення і застосовність в соціологічних дослідженнях. Проблеми та обмеження прогновної аналітики. Нові інструменти

для міждисциплінарних соціологічних досліджень. Парсинг як метод отримання даних з інтернету. Огляд методологічних і технічних можливостей парсингу. Переваги та недоліки парсингу за набором методологічних, технічних, юридичних, етичних, фінансових і професійних питань.

Тема 6. Моніторинг соціальних медіа

Моніторинг соціальних медіа для кількісної оцінки розмов в інтернеті і соціальних мережах. Строгість і підтвердження актуальності результатів. Можливості обробки природної мови. Потенціал моніторингу соціальних медіа для висвітлення соціологічної тематики. Нетнографічний метод дослідження для аналізу артефактів соціальних мереж. Прогнозування ефективності бренду за допомогою збору даних із соціальних мереж.

Тема 7. Цифрова антропологія. Етнографічний метод

Цифрова етнографія, кібер-етнографія, онлайн-етнографія. Теоретичні основи підходу: символічний інтеракціонізм (Маркхам), соціальна антропологія (Беллсторф), візуальні дослідження (Реттберг). Методологічні засади цифрової етнографії. Особливості «входження в поле» цифрового етнографа. Протиставлення спостереження і читання / участі. Інформаційний хаос та поліфонія мережі.

Особливості антропологічного дослідження. Концепція Полімедіа в цифровій антропології. Антропологія повсякденної цифровий близькості. Способи сенсорної і емоційної взаємодії. Налаштування антропологічних досліджень в інтернет-просторі. Дослідницькі проекти з цифрової антропології.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Методологія цифрової соціології	18	4	2			12	17	1	1			15
Тема 2. Великі дані. Цифрові сліди	16	2	2			12	17	1	1			15
Тема 3. Етика досліджень в цифровий соціології	16	2	2			12	17	1	1			15

Тема 4. Машинне навчання. Штучний інтелект	18	2	2			14	18		1			17
Тема 5. Прогнозна аналітика. Парсинг	18	2	2			14	18	1	1			16
Тема 6. Моніторинг соціальних медіа	16	2	2			12	17	1	1			15
Тема 7. Цифрова антропологія. Цифрова етнографія	18	2	4			12	16	1				15
Усього годин	120	16	16			88	120	6	6			108

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Методологія цифровий соціології	2	1
2	Великі дані. Цифрові сліди	2	1
3	Етика досліджень в цифровий соціології	2	1
4	Машинне навчання. Штучний інтелект	2	1
5	Прогнозна аналітика. Парсинг	2	1
6	Моніторинг соціальних медіа	2	1
7	Цифрова антропологія. Цифрова етнографія	4	
	<i>Усього годин</i>	16	6

5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин		Форма контролю
		Денна форма	Заочна форма	
1	Методологія цифровий соціології	12	15	Мультимедійна презентація
2	Великі дані. Цифрові сліди	12	15	Мультимедійна презентація
3	Етика досліджень в цифровий соціології	12	15	Мультимедійна презентація

4	Машинне навчання. Штучний інтелект	14	17	Усна доповідь
5	Прогнозна аналітика. Парсинг	14	16	Усна доповідь
6	Моніторинг соціальних медіа	12	15	Усна доповідь
7	Цифрова антропологія. Цифрова етнографія	12	15	Програма дослідження
	<i>Разом:</i>	<i>88</i>	<i>108</i>	

6. Індивідуальні завдання (не передбачено)

7. Методи навчання

Навчання студентів здійснюються у формі лекцій та семінарських занять з застосуванням дистанційних методів навчання (e-mail, Google Class, Zoom):

- читання оригінальних текстів, перегляд відеоматеріалів за програмою курсу і їхнє коментування (оцінка) на семінарських заняттях;
- метод залучення до навчальних дослідницьких та експертних мікропроектів;
- метод індивідуальної роботи, заснований на підготовці та публічній презентації доповідей за обраними темами.

8. Методи контролю

Форми контролю:

- поточний контроль: виконання контрольної роботи;
- проміжний контроль: доповіді на семінарських заняттях, усні опитування на лекціях;
- підсумковий контроль складається із трьох компонентів:
 1. підсумки проміжного контролю;
 2. оцінювання контрольної роботи;
 3. підсумки письмового екзамену.

Поточний контроль

Контрольна робота. Завдання – розробка програми дослідження з використанням методів цифрової соціології.

- Орієнтовний перелік питань для контрольної роботи:
- Тролінг в інтернеті: неминуче зло?
- Право на анонімність в цифровому соціумі
- Мова ворожнечі в Мережі
- Мережеві фейки і офіційна пропаганда
- Сексуальні і шлюбно-сімейні практики онлайн
- Хакери в передвиборних технологіях
- Уявні ризики і реальні небезпеки штучного інтелекту

- Різниця між людиною і роботом
- Протестна активність в «дворових чатах»
- Людина в умовах тотального спостереження

Проміжний контроль

- діалог-опитування на лекційних заняттях
- проведення дискусій на семінарських заняттях
- виконання практичних завдань на семінарських заняттях
- надають програму дослідження
- активність у проблемних та рольових ігор

Контроль виконання самостійних робіт

Перевірка виконання практичних завдань здійснюється з застосуванням дистанційних форм навчання (усна доповідь, розробка програми дослідження, рецензії на статті по темах курсу, мультимедійні презентації).

Підсумковий контроль (екзамен)

Екзаменаційна робота являє собою самостійну письмову роботу у формі тестових завдань. Метою тестування є перевірка рівня засвоєння студентами теоретичного та практичного навчального матеріалу в цілому; вміння студента використовувати теоретичні знання при виконанні практичних завдань; сформованості загальних і професійних компетенцій; обґрунтованості і чіткості викладу відповіді; здатності творчо використовувати накопиченні знання та вміння; оформлення матеріалу відповідно до запропонованих вимог.

Підсумкова робота містить 20 тестових запитань. Максимальна оцінка за екзаменаційну роботу складає 40 балів.

9. Схема нарахування балів

Види навчальної роботи	Максимальна кількість балів	
	Денна форма	Заочна форма
Робота на семінарських заняттях	40	40
Контрольна робота	20	20
Екзамен	40	40
Разом:	100	100

Критерії оцінювання контрольної роботи

Критерій оцінювання	Денна форма	Заочна форма
Актуальність, систематичність, логічність і послідовність розкриття теми, обґрунтованість висновків, наявність самостійного аналізу	7 балів	7 балів

Відповідність завданню, адекватність використання понять та ідей теми, аргументованість, оригінальність	7 балів	7 балів
Відповідність вимогам оформлення та термінам здачі	1 бал	1 бал
Захист в рамках відповідного семінару (презентація, відповідь на запитання, активне обговорення)	5 балів	5 балів
Усього	20 балів	20 балів

Критерії оцінювання роботи на семінарському занятті

	Бали
Відповідь повна, або з однією незначною помилкою	5
Відповідь повна, але з двома-трьома незначними помилками	4
Відповідь не досить повна, та містить суттєві помилки	3
Відповідь не повна, містить суттєві помилки	1-2

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль та самостійна робота							Контрольна робота	Підсумковий семестровий контроль	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7		(екзамен)	
5	5	5	5	5	5	5	20	40	100

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

10. Рекомендоване методичне забезпечення

Базова література

1. Fielding N. G., Lee R. M., Blank G. (ed.). The SAGE handbook of online research methods. – Sage, 2008.
2. Hewson Cl., Vogel C., Laurent D. Internet Research Methods. - Second edition. – December 2015. – 232 p.

3. Marres Noortje The Redistribution of Methods: On Intervention in Digital Social Research, Broadly Conceived // Sociological Review. – 2012. – Volume 60. – P. 139-165.

Допоміжна література

1. Baur, Nina; Graeff, Peter. The Quality of Big Data. Development, Problems, and Possibilities of Use of Process-Generated Data in the Digital Age // historical Social Research-Historische Sozialforschung. – 2020. – Vol.: 45. – Issue: 3 SI. – P.: 209-243.
2. Fussey, Pete; Roth, Silke. Digitizing Sociology: Continuity and Change in the Internet Era // Sociology. The journal of the British Sociological Association. – 2020. – Vol.: 54. – Issue: 4. – P.: 659-674.
3. Katharina Kinder-Kurlanda, Katrin Weller, Wolfgang Zenk-Möltgen, Jürgen Pfeffer, and Fred Morstatter Archiving information from geotagged tweets to promote reproducibility and comparability in social media research // Big Data & Society. – July–December 2017. – P. 1–14.
4. Marres, Noortje and Gerlitz, Carolin. (2016) Interface methods : renegotiating relations between digital social research, STS and sociology. The Sociological Review. – 2016. – № 64 (1). – P. 21-46.
5. Marres, Noortje. Why Map Issues? On Controversy Analysis as a Digital Method // Science Technology & Human Values. – 2015. – Volume 40. – Issue 5. – P. 655-686.
6. Mylynn Felt Social media and the social sciences: How researchers employ Big Data analytics // Big Data & Society. – January-June 2016. – P. 1–15.
7. Ralph Schroeder Big Data and the brave new world of social media research // Big Data & Society. – July–December 2014. – P. 1–11.
8. Sarah Pink, Debora Lanzeni and Heather Horst Data anxieties: Finding trust in everyday digital mess // Big Data & Society. – January–June 2018. – P. 1–14.
9. Stefan Stieglitz, Milad Mirbabaiea, Björn Rossa, Christoph Neubergerb Social media analytics – Challenges in topic discovery, data collection, and data preparation // International Journal of Information Management. – 2018. – № 39. – P. 156–168.